

یادگار تاریخی یزدی‌ها در بریانک

نام:
مسجد
المهدی (عج) و
مسجد امام حسن
مجتبی (ع)

موقعیت:
خیابان
قمی‌نژاد و خیابان
شهید رحمانی

مسجد المهدی

مسجد امام حسن مجتبی (ع)

پاتوق صدساله

نام:
حمام
مش
غلامحسین

موقعیت:
قلعه بریانک

حمام تاریخی قلعه بریانک که حالا هیچ نشانی از آن باقی‌مانده تا دوره پهلوی دوم یکی از نمادهای این محله بود و پیوند عمیقی با آداب و سنت‌ها و فرهنگ عامه اهالی داشت.

تا قبل از تخریب قلعه بریانک، این حمام تاریخی که قدمتش به یک قرن می‌رسید در داخل قلعه زنده بود و مورد استفاده اهالی قرار می‌گرفت. قدیمی‌های محله خوب می‌دانند که بسیاری از سنت‌های تهران نشین‌های قدیم در حمام قدیمی قلعه هم رعایت می‌شد و روایت‌های نابی از روزهای پررونق این حمام نقل می‌کنند. رحمت‌الله خادم‌الحسینیه، یکی از ساکنان بریانک، درباره روزهای باشکوه قدیمی ترین حمام بریانک می‌گوید: «حمام مش غلامحسین جایی برای تبادل افکار، اطلاع‌رسانی و گره‌گشایی از گرفتاری‌ها و حتی گشایش بخت جوان‌ها بود. این حمام به غلامحسین خان تعلق داشت و در دو نوبت جداگانه مورد استفاده اهالی قرار می‌گرفت. نوبت حمام رفتن خانم‌ها از صبح تا عصر بود که مولودخانم، همسر غلامحسین خان، مدیریت آن را بر عهده داشت و بخش مردانه با حضور غلامحسین خان شروع به کار می‌کرد. زنان قدیمی بریانک نقل می‌کنند که مراسمی به نام دختربینی یکی از سنت‌هایی بود که در این حمام اجرا می‌شد. رسم بود که مادر داماد در حمام قول و قرارهای مراسم ازدواج پسرش را با عروس نشان کرده در میان می‌گذاشت. بعد از توافق طرفین هم جشن و شادمانی مختصری شکل می‌گرفت و خیلی‌ها همان توافق شفاهی را به منزله ازدواج دو جوان می‌دانستند.» حمام تاریخی قلعه بریانک که با گذشت زمان به‌طور کامل تخریب شد تا دوره پهلوی دوم که عملاً پدیده‌ای به نام پاتوق محله وجود نداشت برای اهالی این محله یک پاتوق تمام‌عیار بود و بسیاری از خبرهای مهم محلی از دل حمام قدیمی به اطلاع اهالی می‌رسید. خادم‌الحسینیه در این باره می‌گوید: «حمام مش غلامحسین که معماری بسیار ساده‌ای داشت، جایی برای برپایی مراسم عقد و حنابندان جوان‌های محله بود. طبق سنت اهالی بریانک، تعدادی از دخترهای تازه‌نامز دوشده با مجمعه‌های پر از شربت و تعدادی دیگر با مجمعه‌هایی که داخل آنها پر از لباس‌های نو بود، عروس را همراهی می‌کردند و به حمام می‌بردند تا برای مراسم عروسی آماده شود. وظیفه مادر عروس هم تهیه ناهار برای مهمان‌ها بود. وقتی داخل حمام می‌رسیدند، بقچه‌های رنگی و ترمه‌دوزی‌شده را پهن می‌کردند و لباس‌ها و وسایل مورد نیاز عروس را داخل آن می‌گذاشتند تا عروس برای مراسم آماده شود.»

ساخت مسجد جدید، بارها به دلیل نبود مصالح کارگرها دست از کار کشیدند. تهامی می‌گوید: «بانویی به نام سلیمانی از زنان مؤمنه و پرتلاش محله بریانک چادر سر و کوچه به کوچه و نماز به نماز از مردم پول جمع‌آوری می‌کرد تا اینکه مسجد ساخته و درهایش روی اهالی باز شد.»

مسجد امام حسن مجتبی (ع) در کنار مسجد المهدی (عج) نه تنها هویت تاریخی به محله می‌بخشیدند، بلکه پایگاه فعالیت‌های انقلابی و مردمی نیز بودند. جوانان محله از اینجا به جبهه‌ها اعزام می‌شدند. صندوق‌های قرض‌الحسنه هم برای حمایت از اهالی در این ۲ مسجد دایر شد و بسیاری از فعالیت‌های سیاسی و مذهبی در این مساجد جان گرفت.

از دیگر مساجد بریانک می‌توان از مسجد غفوری که در طرح محله نواب تخریب و دوباره ساخته شد، مسجد امام حسن عسکری (ع) در خیابان شهید حدادی و مسجد رحمانی در کوچه شهید رحمانی اشاره کرد. تهامی می‌گوید: «طرح نوسازی مسجد رحمانی را بر عهده گرفته‌ام و قرار است بر اساس معماری دوران صفویه ساخته شود.»

که در ایام کودکی مکرر آنجا بوده می‌گوید: «مسجد بنای قدیمی و بسیار جذابی داشت؛ همچون مساجد صدر اسلام. ستون‌های بلند حجاری شده به فاصله ۵ متر در کنار یکدیگر قد کشیده بودند. مسجد را یزدی‌های مقیم بریانک ساختند. یزدی‌ها یک خصوصیت داشتند و آن اینکه هر جا ساکن می‌شدند اول مسجد و حمام می‌ساختند و بعد محله را آباد می‌کردند. بعد از سال ۱۳۵۷ این بنای تاریخی تخریب و به کمک اهالی بنای بزرگ‌تری در دو طبقه به جای آن ساخته شد.» به علت دشواری در تامین هزینه

قدیمی‌ترین مساجد محله بریانک، یعنی مسجد المهدی (عج) و مسجد امام حسن مجتبی (ع)، پایگاه مذهبی و فرهنگی این محله تاریخی بوده و هستند. خاطرات اهالی قدیمی بریانک با مسجد قلعه بریانک یا همان مسجد المهدی گره خورده است. از ضلع شرقی کوچه شهید قمی نژاد که وارد می‌شدید در اصلی قلعه تاریخی پیدا و از این نما گلدسته‌های مسجد قلعه دیده می‌شد. سیدرضا تهامی از فعالان اجتماعی محله بریانک با بیان اینکه همیشه بانگ مؤذن در محله می‌پیچید، می‌گوید: «مسجد قلعه در املاک اعتماد السلطنه قرار داشت که از این‌رو، به مسجد اعتماد نیز معروف بود ولی بعد از انقلاب به مسجد المهدی (عج) تغییر نام داد. این مسجد بیش از ۱۰۰ سال قدمت دارد. قبل از تخریب قلعه بریانک، مسجد داخل قلعه بود. بنای مسجد بارها مرمت شد و توسعه پیدا کرد ولی آجرکاری داخلی باقی‌مانده و رنگ‌آمیزی شده است.»

در حوالی مسجد قلعه بریانک، مسجد دیگری به نام مسجد امام حسن مجتبی (ع) قرار دارد. تهامی

مسجد امام حسن مجتبی (ع)، یادواره شهدا- سال ۱۳۵۹

هفت چنار به نیت هفت برادر

دهقانان ایران چنار را شاه درختان می‌دانستند؛ چون چنار بلند و افراشته است و از دور دست دیده می‌شود. همچنین هر ساله پوست می‌اندازد و شاخه‌های تنومند آن رنگ سبز روشنی به‌خود می‌گیرند و این جوان شدن هر ساله چنار نیز در باور اهالی قدیم تهران مورد احترام دوچندانی بود. محمدحسن ابراهیمی می‌گوید: «مردم بریانک و گاه محله‌ها و روستاهای اطراف دور هفت چنار جمع می‌شدند و شمع روشن می‌کردند و ذکر می‌خواندند. حتی روایتی خرافی در مورد جاری شدن خون از تنه درخت درباره این درختان بارها از سوی قدیمی‌ترهای محله مطرح شد که اعتباری ندارد. از طرفی، باور عمومی به حرمت هفت چنار باعث شده بود تا در همان حوالی سقاخانه‌ای دایر شود. اهالی در ایام مذهبی سال دور این درخت جمع می‌شدند و نذری و خیرات پخش می‌کردند. سایه‌سار هفت چنار زبازند و وصف‌ناپذیر بود و همین طراوت و شادابی درختان مانع از این می‌شد که رهگذران بی‌تفاوت از کنار چنارها رد شوند و دمی تأمل نکنند. هفت چنار در سمت جنوبی کارخانه جوراب‌بافی بریانک بود و چند سالی می‌شود که به واسطه توسعه شهر و بی‌توجهی مردم، از آن درخت عظیم و هفت تنه تنساور آن تنها ۳ چنار به یادگار مانده است.»

موضوع:
هفت چنار

موقعیت:
ضلع جنوبی
محله، در حیاط
شهرکتاب بریانک

چنار نزد تهرانی‌های قدیم از ارزش و حرمت برخوردار بود و درختان هفت چنار محله بریانک از چنارهای معروف پایتخت است. انتهای قلعه بریانک یا به قول امروزی‌ها خیابان شهید دعوتی، باغستان محله بود و درختان تابلوی چشم‌نواز و سبزرنگی را برای رهگذران ترسیم می‌کردند. در این میان هفت چنار بلندبالا و قطور نزد اهالی بریانک بسیار مهم و ارزشمند بودند؛ هفت چناری که امروزه تنها ۳ چنارش باقی‌مانده است. محمدحسن ابراهیمی، معتمد محله بریانک، درباره این هفت چنار می‌گوید: «از یک ریشه درخت چنار و تنه اصلی هفت چنار روییده بود. قدیمی‌ترها می‌گفتند این چنارها به نیت هفت برادر کاشته شده‌اند. همین موضوعات باعث شده بود تا اهالی بریانک ارادت خاصی به هفت چنار داشته باشند و این احترام جنبه معنوی پیدا کرده بود، حتی گاهی مردم دیگر محلات تهران فکر می‌کردند ز یار تگاهی اینجا است که این هفت چنار تا این اندازه اهمیت پیدا کرده است.» در گذشته احترام به درخت در باورهای مذهبی چنان رسوخ کرده بود که هاله‌ای از تقدس پیرامون آن را فرامی‌گرفت. درخت چنار برای تهرانی‌ها اینگونه بود. چنار به دلیل خصوصیاتش اعجاب مردم قدیم را برمی‌انگیخت.

۳ چنار به یادگار مانده است.»